

Lisbeth Worsøe-Schmidt, lektor, Institut for informationsstudier, Københavns Universitet, l.w.s@hum.ku.dk

Nye aktører på det danske bogmarked

- Litteratursociologiens udfordringer

Abstract

Traditionally, since Robert Escarpit (1958), sociology of literature has analysed the book world as a book communications circuit. Typically, these models function as flow charts showing the transformation of a manuscript to a book within a print culture. The question is, however, if this approach is still suitable for analysing and understanding current changes within the book world. The aim of this article is to step behind the institutional flow charts by examining two distinct phenomena emerged as result of digitization and liberalisation of the Danish book market, NewPub and Mofibo, by means of Johan Svedjedal's analysis of functions in combination with core concepts in Raymond Williams' cultural theory. In addition, the concepts of mediation and mediatization are discussed. The main conclusions are that the circuit model reproduces the dominant culture and its omissions, especially communication, while analysis of functions coupled with Williams' concepts is well suited for analysing changes within the book world and, in addition, qualifies the difference between mediation and mediatization. Mofibo may be seen as a new institution within the dominant culture, while NewPub rather is an alternative, emergent formation

Keywords: Book market, literary communications circuit, analysis of functions, Raymond Williams, mediatization.

Indledning

I Danmark er der inden for det seneste årti opstået flere nye fænomener i bogverdenen som følge af såvel bogmarkedets digitalisering, herunder især digitale udgivelser, som liberalisering, herunder navnlig ophævelse af boghandlermonopol og faste bogladepriser. Det er min påstand at den teoretiske tilgang, som traditionelt har domineret bl.a. officielle granskninger af bogens situation, ikke er tilstrækkelig til at belyse rækkevidden af forandringerne de nye fænomener repræsenterer. Artiklens formål er derfor dels at argumentere for de traditionelle modellers utilstrækkelighed, dels at bidrage til udvikling af et mere adækvat grundlag for analyse af et digitaliseret bogmarked og i den forbindelse, som case-studie, at gennemføre en analyse af to af de mest markante danske fænomener, NewPub, et netværk for forfattere og andre bogfolk med interesse for selvudgivelse fra 2011, og Mofibo, en streamingtjeneste for digitale udgivelser fra 2013. Et hovedspørgsmål er, hvordan man kan skelne mellem nye former af det etablerede eller traditionelle på den ene side og på den anden side alternative eller oppositionelle elementer som udfordrer bogmarkedets eksisterende orden og grundlæggende måde at fungere på. Som udgangspunkt for en ny basis til analyse af det digitaliserede bogmarked anvender jeg den svenske litteratursociolog, Johan Svedjedals, funktionsmodel som han har fremlagt

bl.a. i *The Literary Web* (2000). Denne funktionsmodel diskuterer jeg ud fra og supplerer med elementer fra dels Raymond Williams kulturteori, dels teorierne om mediering og medialisering af kulturen.

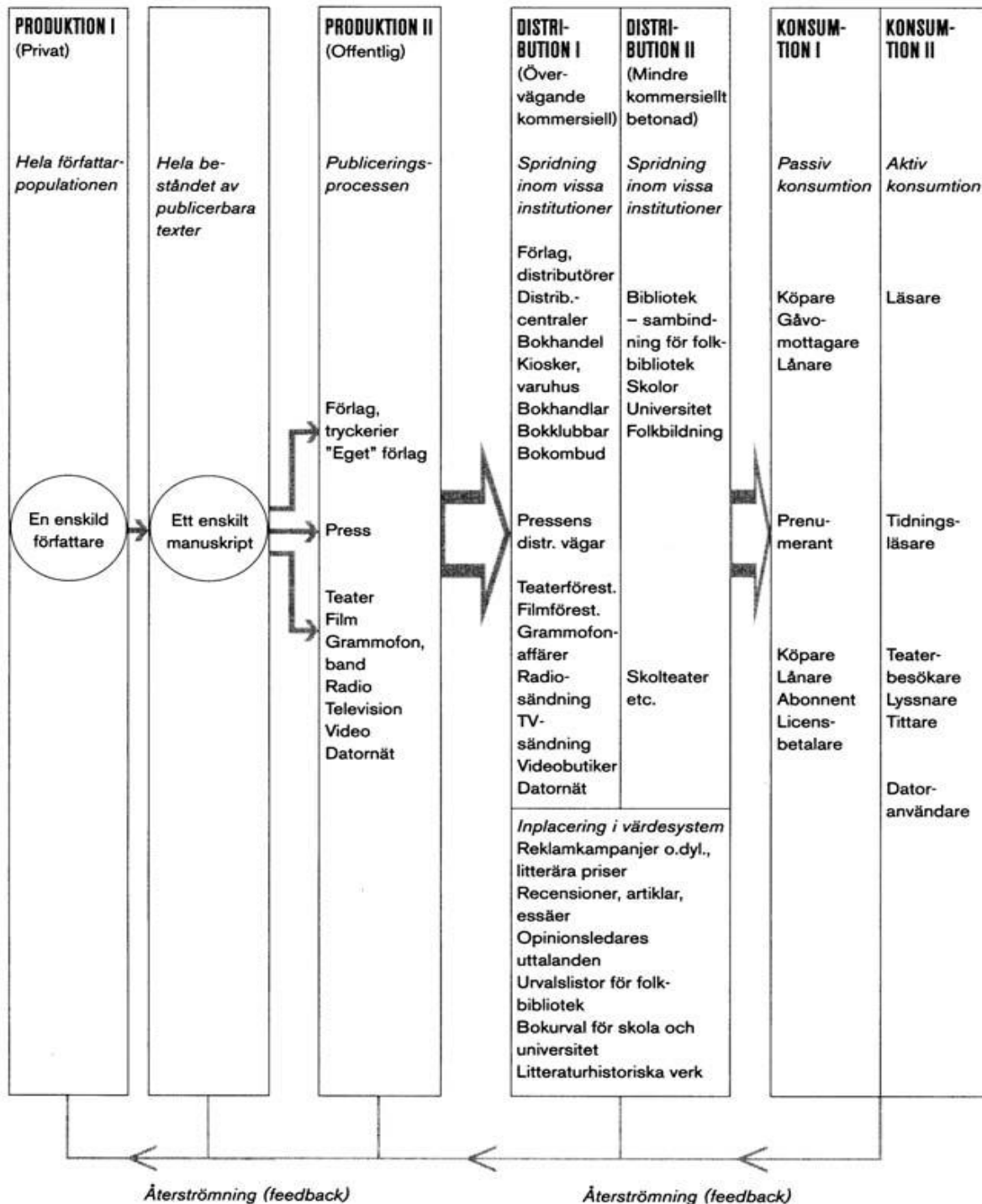
Klassisk litteratursociologi

Den empiriske litteratursociologis grundlægger, Robert Escarpit, udviklede feltet som et systematisk studium dels af litteraturens eksistens i samfundet, dels af den såkaldte litterære proces, dvs. produktion distribution og brug af bøger fra forfatter via bogmarked og biblioteker til læsevaner. Den litterære institution som Escarpit beskrev i 1958, kan forstås som resultat af dels en social, dels en teknologisk konstruktion. Den sociale konstruktion omfatter både frisættelsen af kunst og litteratur i det moderne samfund og i dialektisk forbindelse hermed kapitalismens rammesætning af økonomien bl.a. gennem etableringen af et frit og anonymt varemærke baseret på pengeøkonomi. Desuden forudsætter hans kredsløbsmodel en egentlig litterær offentlighed, hvorigennem forfatterne kan få feedback fra publikum. De vigtigste elementer i den teknologiske konstruktion er papirfremstilling og trykpresse.

Traditionelt betragter litteratursociologien således bogverdenen som en kultur i overvejende 'fast' form. Hermed forstås jeg både den umiddelbare (fysiske) materialitet – dvs. de medier, der bærer det litterære udtryk – og den sociale materialitet – dvs. den samfundsmæssige organisering eller strukturering af bogverdenen. Mere konkret betyder det, at klassisk litteratursociologi er indrettet efter bøger i trykt form og efter en bogverden organiseret i en litterær institution med forholdsvis faste underinstitutioner som forfatter, forlag, boghandler osv. Jeg har i denne sammenhæng valgt at benytte Kjørups definition af institution som han udarbejdede i forbindelse med lanceringen af teorien om institutionen 'kunst' (Kjørup, 1971, s. 17). Institution er her et sæt eks- eller implicite regler der organiserer visse menneskers adfærd i relation til visse andre mennesker og/eller ting med den tilføjelse at en institution ofte består af en række underinstitutioner. Den institutionelle organisering af litteratur (både skøn- og faglitteratur) betinger såvel en relativ fast binding af funktion til aktør som en processuel rækkefølge. Siden Escarpit har modeller over det litterære kredsløb haft fokus på institutioner der i visse tilfælde (fx forfattere) er identiske med individer. De fremstilles typisk som procesdiagrammer der viser et manuskripts (eller ideen til et manuskript) forvandling til bog eller læseoplevelse, jf. Lars Furulands model over "den litterära processen", (figur 1).

Furulands model viser tydeligt hvordan den klassiske litteratursociologi opfatter de relativt faste institutioner, fx forfatter, forlag, presse, boghandel, bibliotek, køber og læser, som basis for det/de litterære kredsløb. Igennem institutionerne under 'Produktion I og II', konkretiseres forfatterens tanker til et fysisk objekt, den trykte bog, der gennem institutionerne under 'Distribution I og II' kan formidles til publikum. Fælles for de institutioner der optræder i kredsløbsmodellerne er, at de stort set alle bidrager forholdsvis direkte til bogmarkedets økonomiske 'værdikæde'. Ud fra Williams udlægning af Gramscis hegemoniteori kunne man sige at de typisk afspejler den dominerende kulturs forestilling om institutionernes væsentlighed (jf. Williams 1977, s. 110f og 121).

Ikke blot Furulands model, men alle modeller over den litterære proces mangler imidlertid aktører hvis primære funktion er at vedligeholde de enkelte institutioner og deres relationer til omverdenen, bl.a. gennem at varetage forhandlingen af institutionens regler internt og i relation til andre institutioner, herunder fx offentlige myndigheder som regulerer og understøtter feltets virksomhed. Disse aktører og institutioner bidrager typisk ikke direkte til bogmarkedets værdikæde. Her tænker jeg navnlig på bogverdenens mange organisationer og foreninger, fx forfatter-, forlægger- og boghandlerforeninger. Disse aktører har historisk været essentielle for den relativt faste institutionalisering af bogverdenen, men er usynlige, skønt nødvendige forudsætninger for kredsløbsmodellerne.

Figur 1. Furulands model over den litterære proces. Kilde: Furuland, 1991, s. 288f

Bogmarkedets instituering

I 1837 blev den danske bogbranche organiseret i en institution med faste regler da Den Kjøbenhavnske Boghandlerforening blev stiftet - foreningen eksisterer stadig under navnet Danske Forlag (tidligere Den Danske

Forlæggerforening) om end med en noget mindre portefølje. Hensigten var først og fremmest at sikre en vis professionalisme i boghandelen og midlerne var to af de tre hovedhjørneste i de såkaldte Samhandelsregler, der instituerede den danske bogbranche og satte rammerne om institutionen frem til liberaliseringens start i 2001. Den vigtigste var fast bogladepris og regler for hvilken rabat boghandlere måtte yde kunderne (fastpris). Desuden bestemte man at forlag kun måtte yde forhandlerrabat til medlemmer af foreningen eller boghandlere godkendt af denne (boghandlermonopol). Endelig indførte foreningen i 1941 en regel om at antagne forhandlere udelukkende måtte føre bøger fra tilsluttede forlag (eksklusivregel) (jf. Nyrop, 1870, s. 134f; Bogudvalget, 1983, s. 63ff). Denne instituering af bogbranchen betød at forlæggerne – der også fungerede som boghandlere – og tidens større bogimportører, som tilsammen udgjorde majoriteten i den nye boghandlerforening, erobrede magten i bogverdenen – også til at udforme den herskende definition af 'etableret', der siden har udviklet sig til 'traditionel' (jf. Lundblad, 2016, s. 9).

I slutningen af århundredet samlede de rene boghandlere (som ikke tillige var forlæggere) sig i henholdsvis Den Danske Provinsboghandlerforening (1891) og Sortimentboghandlerforeningen i København (1893) som organisatorisk modstykke til forlæggernes og de store bogimportørers ovennævnte forening. Samtidig blev Dansk Forfatterforening (1894) stiftet med det primære formål at få gennemført en tidssvarende ophavsretslov i Danmark (Worsøe-Schmidt, 1994, s. 107ff). Senere har forfatterforeningen spillet en væsentlig rolle i forbindelse med reguleringen af forholdet mellem forfattere og forlag. I 1947 indgik de nordiske landes forfatterforeninger og forlæggerforeninger således aftale om en normalkontrakt, der fastsatte rammerne for forholdet mellem tekstsælger og tekstkøber. Den danske aftale om normalkontrakten udløb dog i 2001 i forbindelse med liberaliseringen af bogmarkedet og parterne har ikke kunnet enes om nye fælles vilkår. Foreningerneⁱ står også som forfatternes talsmænd i forhandlinger med offentlige myndigheder i forbindelse med offentlige institutioners brug af forfatternes værker, fx omkring biblioteksafgiften og brugen af litterære værker i radio og tv. De fungerer således som forhandlings- og interesseorganisationer, blandt andet i forbindelse med kontraktforhandlinger, politiske høringer og ved sammensætningen af kulturelle råd, udvalg og repræsentantskaber.

En lidt anderledes og senere organisation er Forening for Forlagsfolk (1966), som siden liberaliseringen har været bogbranchens eneste fælles forum. Her er ikke tale om en interesseorganisation, men om en uafhængig og bred faglig forening, der arrangerer møder, udflugter og efteruddannelseskurser om bogfaget og forlagsbranchen. Tidligere har foreningen stået bag initiativer som Forlagsskolen i København (1967) og var med i opstarten af Forlagsskolen (1980-2006), der dog blev helt overtaget af forlæggerforeningen efter et par år. Som de ovennævnte foreninger har den dog karakter af fast institution med bl.a. vedtægter, bestyrelse, medlemskontingent og afgiftsbelagte aktiviteter. Meget tyder dog på at Forening for Forlagsfolk er ved at sygne hen. Foreningens hjemmeside er inaktiv og Facebook-siden er ikke opdateret siden 2012.ⁱⁱ

I forhold til denne institution er det i teorien relativt enkelt at skelne alternative fra traditionelle publikationsformer, fordi alternativerne simpelthen dækker over alle udgivelser uden for Samhandelsreglerne. I ungdoms- og studenteroprørets epoke fungerede alternative forlag fx som – ofte delvis – selv- eller medudgiverforlag og de distribuerede i vid udstrækning deres udgivelser gennem abonnementsordninger og alternative kanaler som bogcaféer. Disse rummede på sin side såvel caféer som mødesteder for forskellige sammenslutninger ved siden af bogsælget. I praksis er det dog ikke helt så let idet en lang række af såvel alternative udgivere som forhandlere fra midten af 1970'erne og frem tilsluttede sig eller fik dispensation fra Samhandelsreglerne og dermed indgik mere eller mindre i det etablerede kredsløb (Hertel, 1995 s. 16). En væsentlig del af den alternative bogverden fra 1968 til starten af 1980'erne, fra forfattere over forlag og forhandlere til kritikere og læsere, var imidlertid også alternativ i en anden forstand der mere relaterer sig til den dominerende kultur og sociale orden. Alternativ betød dengang nok så meget en afstandtagen fra den (dengang som nu) herskende profitorientering.

Fra fast til flydende

Mange kulturteoretikere har dog på forskellig vis karakteriseret det senmoderne samfund som mere 'flydende', (jf. Baumann, 2000). Et centralt begreb i Anthony Giddens modernitetsanalyse er således aftraditionalisering,

hvormed han forstår et opbrud fra traditionelle normer, omgangsformer og institutioner som konsekvens af aktørernes større individualitet og refleksivitet (Giddens, 1995). Allerede i 1977 bemærkede Raymond Williams i sin skitsering af en kulturteori, at formelle institutioner var under afvikling i moderne, vestlige kulturer til fordel for elementer, han benævnte formationer (Williams, 1977, s. 119). Hermed forstod han en løsere og mere midlertidig strukturering af kulturelt og intellektuelt liv. Utvivlsomt sigtede Williams primært til hvad vi typisk benævner immaterielle tendenser, fx genre, stil og filosofisk orientering eller litterær retning, men samme tendenser gør sig i dag gældende inden for det vi typisk kalder den materielle produktion.

I lighed med mange andre poststrukturalister (fx Berger & Luckmann, Giddens og Castoriadis) mente Williams i øvrigt at vareproduktion og produktion af social orden eller kunst og kultur principielt er det samme, nemlig "the necessary material production within which an apparently self-subsistent mode of production can alone be carried on" (Williams, 1977, s. 93). I en sociologisk analyse er det derfor ikke nødvendigvis interessant at skelne mellem fysiske fænomener som bøger eller forlag og mere u håndgribelige fænomener som genrer eller litterære retninger. Begge disse typer af fænomener er produkter af menneskelig, social skabelse og skal manifesteres i en eller anden form for at kunne udfolde sig og kommunikeres. De er på én gang udtryk og rammesættende for en given social orden og kultur. Der er således snarere tale om en gradsforskel end om en artsforskel i Williams' optik. Hertil kan så bemærkes at digitaliseringen yderligere har bidraget til at nærme bogverdenens håndgribelige og mere u håndgribelige fænomener til hinanden (jf. Lundblad, 2014).

Digitaliseringen af bogverdenen har været undervejs ganske længe som bl.a. John B. Thompson (2005 og 2012) har påvist. De første etaper af digitaliseringen har imidlertid været mere eller mindre usynlige for publikum, da de især har berørt interne forlags- og boghandlerprocesser. Manuskripter er længe blevet indsendt, redigeret og layoutet digitalt, og kommunikationen mellem forlag og boghandlere har ligeledes længe været digitalt baseret. Ligesom bibliotekernes kataloger i årtier har været digitale, således har forlag og boghandlere for årtier siden skabt en database over udgivne titler med alle til faget nødvendige informationer om tilgængelighed osv. Det relativt nye for bogverdenen er at en del af publikationerne er blevet digitale og ofte udgives parallelt i trykt og digital form samt at Internettet (via dedikerede hjemmesider og sociale medier) spiller en stigende rolle som platform for kommunikation mellem bogverdenens aktører.

Såvel digitalisering som liberalisering af bogmarkedet har derfor gennem de seneste 10-15 år medvirket kraftigt til at løsne den faste, institutionelle organisering. Det betyder ikke at institutioner helt forsvinder, men derimod at deres livscyklus tenderer mod at blive kortere, og at de formål og regler som konstituerer dem, forandres med stadig større hastighed (Hillesund, 2006). Formidling af bøger til slutbrugeren har eksempelvis undergået mange og hastige forandringer de seneste årtier. Man behøver ikke længere være boghandler eller have en fysisk butik for at forhandle bøger. Forfattere sælger selv i stigende omfang sine (ofte elektroniske) bøger direkte til køberen, og nye forretningsmodeller omkring fx lyd-bøger dukker op i takt med den teknologiske udvikling for hurtigt at forsvinde igen, når nye teknologiske muligheder viser sig. Dermed tenderer indhold til at løsnes fra form og medium ligesom funktion løsnes fra aktør, og elementer i den 'litterære proces' kan derfor undværes. På den anden side giver såvel digitalisering som liberalisering også mulighed for at udenforstående ved hjælp af teknologien kan skabe nye erhverv og konkurrere med etablerede aktører (Svedjedal, 2000, s. 93ff; Thompson, 2012, s. 313ff). E-bogen eller rettere e-papiret er ikke uden grund blevet karakteriseret som en nedbrydende (disruptiv) innovation (Forge og Blackman, 2009, s. 11) og kulturøkonom Françoise Benhamou (2015, s. 125) har vist hvordan e-bøger har en tendens til at nedbryde forlagsbranchens værdikæde. Murray og Squires (2013, s. 6) har i tråd hermed påpeget hvordan digitaliseringen i flere sammenhænge har indebåret en afskaffelse og omskabelse af bogbranchens mellemmand.

Analyser af bogmarkedet

Alligevel danner den klassiske kredsløbsmodel udgangspunkt for næsten al empirisk, litteratursociologisk undersøgelse i Danmark, hvor der siden 1970'erne har været tradition for at regering eller kulturministerium jævnligt har nedsat udvalg, råd og paneler til at følge bogens og/eller litteraturens situation. Disse udvalg har typisk bestået af repræsentanter for den kommercielle bogverden (forfattere, forlag og boghandlere), repræsentanter for biblioteksvæsenet og/eller offentlige myndigheder på området samt eksperter. De har

diskuteret og gennemført analyser af bogmarkedet, der er publiceret i en række betænkninger og rapporter (jf. Bog- og Litteraturpanelet 2015a og 2016).

En større international diskussion om modellernes rette udformning fandt sted i 1980'erne og 1990'erne med bidrag fra bl.a. Darnton (1982), Sutherland (1988) samt Adams og Barker (1993) hvor det centrale spørgsmål var, om bogen eller den litterære institution skulle være fokus og udgangspunkt. Senest har Murray og Squires (2013) forsøgt at opdatere Darntons model (der er parallel til Furulands ovenfor) således at digitale udgivelser kan indpasses. Problemet med denne opdatering er imidlertid at mindst fire forskellige modeller allerede er nødvendige for at fange de forskellige typer af kredsløb der eksisterer i dag og at modellerne hverken reflekterer den nye digitale mediering eller mulige medialisering af bogverdenen. Øvelsen giver dermed hverken det samlede overblik der var hensigten eller grundlag for analyse af forandringer.

Kredsløbsmodellen reproduceres herhjemme bl.a. hver gang der foretages en officiel analyse af bogverdenens tilstand i Danmark. Således spørger Bog- og litteraturpanelet bl.a. til "Kredsløb: Er der alternative udgivelser, som bryder igennem til det traditionelle litterære kredsløb og eksempelvis bliver optaget i bibliotekssamlinger og/eller fysiske og virtuelle boghandleres sortiment?" i sit *Oplæg til forskningsprojekt om alternative publikationsformer på det danske bogmarked* (Bog- og litteraturpanelet, 2015b). Spørgsmålet er affødt af den politiske hensigt med liberaliseringen af bogmarkedet gennem ophævelse af såvel boghandlermonopol som fastpris. Konkurrencemyndigheder og politikere forestillede sig at en opløsning af den traditionelle institution eller det traditionelle kredsløb dels ville billiggøre produkterne, dels lette deres vej fra producent til forbruger (jf. Konkurrencerådets afgørelser af hhv. 26. april 2000 om Bogbranchens samhandelsregler mv. og 29. marts 2006 om Begrænsning af bogbranchens fastprisdensation). Hvor vanskeligt det er at få modellen til at passe på den levede realitet, ses imidlertid af den færdige rapport, *Alternative publikationsformer i Danmark og deres position på det danske bogmarked*, hvor forfatteren redegør for de mange variationer over forholdet traditionelle versus alternative udgivelsesforhold der reelt eksisterer på dagens bogmarked (Bjervig, 2015, s. 4ff).

Udgangspunktet i kredsløbsmodellen er så meget desto mere bemærkelsesværdigt som der faktisk findes et alternativt fundament for analyse af det senmoderne bogmarked. I forbindelse med Europarådets projekt, *New Book Economy - Building the Information Society* (1994-99), der var finansieret af Europa-kommissionens ADAPT program og havde til formål af forberede de europæiske bogmarkeder til digitaliseringen (Vitiello, 2014, s. 6), udarbejdede den svenske litteratursociolog, Johan Svedjedal, en analysemodel baseret på bogverdenens funktioner snarere end institutioner (Svedjedal, 1999 og 2000).

I realiteten består en stor del af Bjervigs overvejelser over variationerne i traditionelle versus alternative udgivelsesformer netop af refleksioner over disse funktioner. Han ender med at skille alternative udgivelser fra traditionelle alene ud fra funktionen, finansiering, og helliger den statistiske del af rapporten til en komparativ undersøgelse af selvudgivne værker over for resten, dvs. værker publiceret både på traditionelle forlag og mikroforlag m.v. Det giver god mening at trække en skillelinje her da netop finansiering oprindeligt var det professionelle forlags hovedfunktion. At forlægge betyder nemlig at gøre udlæg eller lægge penge ud. Trods oplæggets ordlyd og rapportens titel er den derfor blevet lanceret som "ny viden om selvudgivere" snarere end ny viden om alternativ udgivelse.

Creation	Pre-publication marketing
Idea	Selling-in
Financing	Publication
Writing	Post-publication marketing
Rewriting	Display
Pre-publication selection	Advertising
Acceptance	Personal selling
Suggestions for alterations	Selling by mail order
Editing	Price-cutting
Accidentals	Post-publication assessment
Substantives	Consecration
Proofreading	Canonization
Manufacturing	Information retrieval
Design	User's own
Typesetting	Staff aided
Programming	Archiving
Printing	Short-term
Binding	Long-term
Financing publication	

Tabel 1. Grundlæggende funktioner på bogmarkedet ifølge Svedjedal. Kilde: Svedjedal, 2000, s. 130

Et hovedproblem i Bjervigs rapport – og i Bog- og litteraturpanelets oplæg – er simpelthen at forstå og definere, hvad 'alternativ' betyder i dag. Som Bjervig ganske rigtigt konstaterer, er selvudgivelse langt fra et nyt fænomen (p. 5). Hvad han imidlertid ikke nævner, er at selvudgivelse er den mest traditionelle udgivelsesform på bogmarkedet. Før egentlige forlag blev etableret omkring år 1800 med Gyldendals forlag som det tidligste og mest kendte fra omkring 1770, var selvudgivelse normen snarere end undtagelsen. Holberg fungerede således selv som udgiver for alle sine værker. Ved siden af forfatterne fungerede især bogtrykkere og boghandlere som forlæggere. Selvudgiverne har eksisteret i udkanten af bogmarkedet – som del af de såkaldte grå marked – lige siden. Ifølge Bogudvalgets forfatterundersøgelse af 1975 havde 38 % af de omfattede forfattere (af skønlitteratur, børne- og ungdomslitteratur samt samfundsdebatteerende litteratur, der havde udgivet bøger i perioden 1970-74) selv bidraget til finansiering af et eller flere værker (Bogudvalget, 1983, s. 40). Selvudgiveren er således ikke nogen ny eller alternativ aktør på bogmarkedet. Den klassiske kredsløbsmodel kan simpelthen ikke bruges til at få øje på og undersøge de forandringer i processer og aktører som bogmarkedet i dag undergår, fordi nyhederne består i elementer, processer og relationer der er underforstået eller skjult i procesdiagrammerne.

Institutioner og formationer

Et af problemerne med Svedjedals funktionsanalyse er dog at den sjældent kan stå alene, hvis man vil opnå en dybere forståelse af forandringerne på bogmarkedet. Blandt andet er det påfaldende at de funktioner han medtager i sin model kun omfatter dem, der direkte eller indirekte indgår i de klassiske kredsløbsmodeller. Men det overordnede greb, at analysere funktioner snarere end institutioner, bidrager dog til at synliggøre manglerne i Svedjedals egen model. Ved at stille skarpt på funktioner og deres distribution på aktører fremfor på institutioner med fast binding af aktør og funktion bliver det tydeligt, at modellen ligesom kredsløbsmodellerne fokuserer på strukturer snarere end processer, herunder hvordan de regler og normer, der holder sammen på feltet, forhandles og ændres.

Da mit ærinde omfatter en vurdering af nyhedernes kvalitet, populært sagt, om der er tale om ny vin eller blot om gammel vin på nye flasker, vil jeg som supplement til funktionsanalysen inddrage elementer af Williams' kulturteori. Den rummer kategorier og begreber som er uhyre relevante netop for analysen af litteraturens væren i samfundet og som gør det muligt at indfange de mere 'flydende' tendenser der gør sig stærkt gældende i det senmoderne samfund. Hverken hos Giddens, Bauman eller Bourdieu finder man tilsvarende kategorier eller begreber der egner sig til analyse af forandringer og fornyelse i bl.a. bogverdenen – ikke uden grund har Williams derfor de seneste år oplevet en renæssance som kulturteoretiker (jf. McGuigan, 2014 og 2015). Ud over forholdet mellem de ovennævnte institutioner og formationer drejer det sig især om adskillelsen af det 'frembrydende' fra det 'nye'.

Begrebet institution bliver sjældent defineret i sociologisk teori, det gælder også hos Williams. Her forstås institutioner som relativt faste organiseringer af den samfundsmæssige proces, ofte udtryk for den selektive tradition, "a deliberately selective and connecting process which offers a historical and cultural ratification of a contemporary order." (Williams, 1977, s. 116). Denne brug af institutionsbegrebet harmonerer umiddelbart med Kjølrup's definition ovenfor. Heroverfor definerer Williams formationer som

those effective movements and tendencies, in intellectual and artistic life, which have significant and sometimes decisive influence on the active development of a culture, and which have a variable and often oblique relation to formal institutions. (Williams, 1977, s. 117)

Formationer optræder som alternativ eller ligefrem opposition til den dominerende kultur og dennes formelle institutioner og kan som regel erkendes netop gennem deres formative frembringelser, herunder af en anden orden eller logik end den dominerende. Et typisk eksempel på forskellen mellem institution og formation er forskellen på det politiske parti og græsrodsbevægelsen.

Det nye over for det frembrydende

Sociale og kulturelle meninger, værdier, relationer, praksisformer osv. kan differentieres i dominerende, tilbageværende/levn (residual) og frembrydende (emergent). Som eksempel på levn nævner Williams bl.a.

the idea of a rural community is predominantly residual, but is in some limited respects alternative or oppositional to urban industrial capitalism, though for the most part it is incorporated, as idealization or fantasy, or as an exotic – residential or escape – leisure function of the dominant order itself. (Williams, 1977, s. 122)

Modsat levnet står det frembrydende. Hermed forstås Williams nye meninger, værdier, relationer, nye typer af relationer og praksisformer, der ikke blot er nye former af den dominerende sociale orden og kultur, men derimod alternative eller oppositionelle til denne. Det frembrydende er derfor ofte knyttet til formationer, men kan også være knyttet til andre elementer i den sociale eller kulturelle proces, idet en dominerende kultur altid vil ekskludere store områder af menneskelig (social) aktivitet som uvæsentlige.

What has really to be said, as a way of defining important elements of both the residual and the emergent, and as a way of understanding the character of the dominant, is that *no mode of production and therefore no dominant social order and therefore no dominant culture ever in reality exhausts all human practice, human energy, and human intention.* (...) What they exclude may often be seen as the personal or private, or as the natural or even the metaphysical. Indeed it is usually in one or other of these terms that the excluded area is expressed, since what the dominant has effectively seized is indeed the ruling definition of the social. (Williams, 1977, s. 125 – forfs. fremhævning)

At skelne mellem det nye som udtryk for nye former af den dominerende kultur og det frembrydende som udtryk for en alternativ eller oppositionel mening, værdi, praksisform el.lign. er både teoretisk og praktisk vanskeligt. Man kan dog få hjælp ved at forankre analysen historisk, idet fænomener der blot er nye vil have en vis lighed med eksisterende eller tidligere fænomener inden for en dominerende kultur, mens frembrydende elementer

typisk savner sådanne fortilfælde eller knytter sig til tidligere versioner af alternative eller oppositionelle elementer.

Mediering og medialisering

Digitale medier i almindelighed og World Wide Web eller Internettet i særdeleshed har utvivlsomt accelereret afviklingen af institutioner til fordel for formationer ved at muliggøre en medieret multipersonel kommunikation, der oven i købet kombinerer synkrone og asynkrone aspekter. I teorien kan mange personer både kommunikere med hinanden 'live', dvs. samtidigt, og samtalen kan forblive åben over tid, så deltagerne ikke behøver at være 'tilstede' samtidigt. Gennem Internettet kan man derfor hurtigere og lettere finde og kommunikere med ligesindede, publikum og markeder end det var og er muligt i den analoge verden. Derfor er faste systemer og regler ikke længere så afgørende for at opretholde kontakten mellem aktører, og omvendt er loyalitet over for lokale systemer, regler og kommunikationspartnere ikke så afgørende for at kunne udfolde sig. Dette sætter fokus på spørgsmålet, i hvilket omfang ikke blot digitaliseringen, men Internettet som kommunikationsplatform eller -medium påvirker processer, normer og regler i bogverdenen, og hvordan det indvirker på udfoldelsen af det Williams definerer som det frembrydende.

Siden Marshall McLuhan (1964) har de fleste været enige om at medier ikke er neutrale bærere af information, men udøver en mere eller mindre omfattende påvirkning af indholdet eller budskabet og af de samfund eller kulturer de fungerer i. Medialiseringsteoriene giver bud på hvordan medier og kommunikation indvirker på transformationen af det sociale, hvorfor det er oplagt at inddrage dem i denne forbindelse. Feltet er sprængfarligt at begive sig ind på med mange og til tider ganske krigeriske diskussioner (jf. fx Deacon, D., & Stanyer, J., 2014; Hepp, A., Hjarvard, S., & Lundby, K., 2015; Deacon, D., & Stanyer, J., 2015). Flere har imidlertid efterlyst studier af konkrete subdomæner ud fra medialiseringsteoriene (fx Lundby, 2009, s. 117f; Hepp, A., 2013, s. 128f; Ekstrøm, M., Fornäs, J., Jansson, A., & Jerslev, A., 2016). Udfordringen blandt andet i forbindelse med nærværende undersøgelse er først og fremmest at fange forskellen på 'mediering' og 'medialisering'. Nick Couldry og Andreas Hepp foreslår at skelne mellem de to begreber således:

While "mediation" refers to the process of communication in general – that is, how communication has to be understood as involving the ongoing mediation of meaning construction, "mediatization" is a category designed to describe change. It then becomes possible to link both concepts in the following way: Mediatization reflects how the overall consequences of multiple processes of mediation have changed with the emergence of different kinds of media. Even so, the concept of "mediation" continues to describe a fundamental moment in the development of communication as symbolic interaction: its passing through technologically-based infrastructures of transmission and distribution ("media"). By contrast, "mediatization" refers more specifically to the role of particular media in emergent processes of socio cultural change. (Couldry & Hepp, 2013, s. 197)

Denne sondring uddyber Knut Lundby (2014, s. 19) ved i sin definition af 'mediatization' at betone for det første medialiseringens langsigtede perspektiv, for det andet at medialisering ikke blot involverer forandring ('change'), men transformation og endelig for det tredje, at processen finder sted i samspillet mellem forandringer i kommunikationsmedier og den sociale, politiske og kulturelle kontekst, herunder transformationer af kommunikationsmedierne selv. Mikkel Fugl Eskjaer foreslår en yderligere skærpelse af forskellen:

Medialisering opstår først i det øjeblik, hvor mediernes mellemkomst ikke længere udgør en strukturel forudsætning, fx en infrastrukturel nødvendighed i moderne politisk kommunikation, men begynder at øve indflydelse på fx selve den politiske proces. (Eskjaer, 2013, s. 16)

Mediering (og remediering) kan herudfra forstås som brugen af nye medier til erstatning for eksisterende til udfoldelse af velkendte kommunikationsformer og andre sociale processer, altså det Williams kalder det 'nye'. Heroverfor kan Williams 'frembrydende' elementer i forbindelse med mediebrug forstås som en forudsætning for medialisering i Eskjaers forstand "som en *mediespecifik moderniseringsproces*" (Eskjaer, 2013, s. 15 – forfs. fremhævning). Nye medier rummer som regel en mængde nye muligheder – og indbyggede logikker – der kun

gradvis bliver udnyttet og udfoldet. Når disse nye muligheder udfolder sig fx som nye funktioner i et felt og virker tilbage på den sociale proces mediebrugen indgår i, er der tale om medialisering.

Mofibo

Mofibo er et kommercielt resultat af e-bogmarkedets fremkomst i forbindelse med etableringen af eReolen, folkebibliotekernes fælles platform til udlån af e-bøger og lydbøger (jf. Worsøe-Schmidt, 2017). Virksomheden fungerer med hensyn til e-bøger på mange måder som Spotify gør med hensyn til musik og Netflix til film, en digital streaming-tjeneste på abonnementsbasis. Den blev grundlagt i sommeren 2013 af iværksætteren Morten Strunge, der ikke havde baggrund i bogbranchen, men tidligere havde oprettet et dansk teleselskab, Onfone, som han solgte med stor fortjeneste til TDC i 2011. Mofibo kunne allerede i 2014 prale af at være den største danske distributør af e-bøger med over en million læste sider dagligt (Mofibo, 2014). Virksomheden blev i 2016 overtaget af det svenske Storytel, idet Strunge dog fulgte med og nu indgår i ledelsen med ansvar for at opdyrke nye markeder. Storytel har i øvrigt erhvervet et par svenske forlag, herunder det anerkendte Nordstedts, og for nyligt også det danske forlag People's Press.

Tilsvarende abonnementstjenester for digitale skriftmedier kendes i resten af verden både som tjenester med mulighed for download og som streamingtjenester. Nogle omfatter kun magasiner, fx det svenske Readly, der en kort overgang omkring 2014 tillige eksperimenterede med bøger, nogle kombinerer digital boghandel med abonnementstjeneste for e- og lydbøger som det norske eREADZ, nogle som det svenske BookBeat, der er ejet og udviklet af forlagskoncernen Bonniers, kombinerer abonnementstjeneste med forlagsvirksomhed inden for e- og lydbøger, mens andre som de svenske firmaer Nextory og Storytel ligesom Mofibo fra starten har koncentreret sig om abonnementstjenesten. Fælles for de fleste er imidlertid en ambition om at ekspandere internationalt. Således er eREADZ i dag tilgængelig på dansk, engelsk, finsk, norsk og svensk, mens Storytel findes i Danmark, Finland, Holland, Norge, Polen, Rusland og Sverige.

Mofibos koncept er anderledes end hvad man kender fra den traditionelle branche. Virksomheden køber ikke værker med henblik på videresalg således som forhandlere sædvanligvis har gjort for at drive virksomhed. Det hænger bl.a. sammen med at værker i digital form har en væsentlig anderledes status end trykte værker i forhold til ophavsretslovgivningen, fordi man i stedet for at købe et eksemplar af værket køber licens til at streame eller downloade – hvilket sidestilles med at fremstille eksemplarer af – værket (jf. Worsøe-Schmidt, 2017, s. 6). Mofibo afregner med de deltagende forlag efter antal læste sider, hvor de første 10 sider typisk er gratis. I stedet for at forlade sig på medarbejderes og anmelderes vurdering af bøgerne eller egen mavefornemmelse, indsamler Mofibo direkte data om læsernes adfærd. I 2016 blev en ny stilling som analysechef oprettet og medarbejderne udstyret med it-programmer og kompetencer til selv at analysere data. Vægten er for alvor forskudt fra forlag og bøger til læsere, men målet er stadig først og fremmest at tjene penge.

Virksomheden sigter mod massemarkedet, men forsøger at undgå storlæsere. Den primære målgruppe er folk der læser to til tre bøger om måneden (Hjarvard & Helles, 2015, s. 58). Storlæsere udgør ca. 3 % af kunderne, men tegner sig for ca. 20 % af omkostningerne. Mofibo er således eksempel på en helt ny aktør på bogmarkedet, der udfolder en ny funktion som er muliggjort af digitaliseringen. Hvor den traditionelle forlagsbranche typisk har forsøgt at balancere mellem børs og katedral, dvs. penge og kultur, har Strunge udtalt:

Det var ikke af kærlighed til bøger, jeg startede Mofibo. Det var mere udfordringen i at ruske op i en lidt støvet industri. Folk har aldrig brugt mere tid på underholdning, så det udfordrende har været at gøre bøgerne hotte igen (Ritzau, 2016).

Blot en ny institution

Spørgsmålet er så om Mofibo er udtryk for noget frembrydende eller blot noget nyt. Hvis man alene anskuer virksomhedens funktion er det oplagt at der her er tale om en ny type aktør inden for funktionen, kommerciel distribution, jf. Furulands model ovenfor. Virksomheden er et glimrende eksempel på at digitaliseringen har åbnet mulighed for, at nye aktører med nye forretningsformer kan finde nye økonomiske muligheder i bogverdenen. Anlægger man imidlertid et historisk perspektiv, hvor man abstraherer fra de meget specifikke

forhold der karakteriserer virksomheden og ser bort fra de aspekter digitaliseringen, herunder navnlig internettet, har ansvaret for, er der i virkeligheden ikke så meget nyt under solen i forhold til funktioner inden for traditionel bogvirksomhed. Hvad Mofibo egentlig giver sig af med, er nemlig at forsyne læsere med bøger på abonnementsbasis, altså nøjagtigt hvad lejebibliotekerne tidligere har gjort.

Lejebiblioteker har eksisteret siden midten af 1700-tallet – i Skandinavien først fra slutningen af århundredet. Som regel blev de oprettet af boghandlere og havde til huse i selve bogladen. I starten henvendte de sig til borgerskab og aristokrati – ofte med udenlandske bøger (Björkman, 1992, s. 190). Fra midten af 1800-tallet til institutionens endeligt omkring 2. verdenskrig var kunderne dog primært fra samfundets lavere lag og udvalget omfattede primært populærlitteratur, især spændings- og kærlighedshistorier (Mosolff, 2005, s. 31f; Eide, 2010, s. 134). De tendenser der tog livet af lejebiblioteket var for det første fremkomsten af paperbacks, der var mærkbart billigere end hæftede udgaver, men ikke egnede til udlån fordi hæftningen eller rettere limningen kun tillod ganske få læsninger. For det andet stigende priser på ordinære udgaver og for det tredje at bøger fra dette tidspunkt fik alvorlig konkurrence fra andre medier som radio, film og tv (Eppard, 1986, s. 241).

Lejebiblioteker er således udtryk for 1700-tallets opfindsomhed, da såvel kultur som bogmarked blev moderne. Mofibo er i realiteten blot en genopfindelse af lejebiblioteket på et tidspunkt hvor kultur og bogmarked er blevet flydende – for nu at bruge Baumanns udtryk – og de traditionelle aktører har haft vanskeligt ved at løbe e-bogmarkedet i gang, bl.a. fordi prisen på e-bøger ikke adskiller sig tilstrækkeligt fra prisen på trykte bøger (jf. Benhamou, 2015, s. 123). En bestseller i digital udgave (e-bog eller lydbog) koster i dag typisk 120 - 180 kr. og et månedsabonnement hos Mofibo 129 kr.

Mofibos eksistensgrundlag afhænger i vid udstrækning af eReolens fremtid. Flere store forlag har med jævne mellemrum afbrudt samarbejdet med eReolen og dermed fjernet populære titler fra denne offentlige platform til gratis lån af e-bøger. Det skaber naturligvis et marked for et kommercielt udlån. En nyligt afsagte kendelse fra EU-domstolen åbner imidlertid mulighed for at forlagene ikke længere kan vægre sig mod offentligt udlån af e-bøger, blot det foregår på samme måde som for trykte bøger, dvs. at hvert 'eksemplar' kun udlånes til en bruger ad gangen (EU-domstolen, 2016). Hvis alle populære, danske e-bøger er gratis tilgængelige på eReolen, skal man nok være meget dedikeret kunde for at betale over 1500 kr. årligt for samme udvalg hos Mofibo - med mindre man netop er storlæser, idet næsten alle kommuner har en øvre månedlig grænse for den enkelte brugers lån på eReolen.

Lejebiblioteket er gennem brug af Internettet som kommunikationsmedium blevet medieret (eller remedieret), men man kan næppe tale om at Mofibo som virksomhed har bidraget til en egentlig medialisering af bogverdenen i betydningen at "medierne bidrager til en modernisering af sociale institutioner og praksisser" (Eskjaer, 2013, s. 16). Dette peger endnu tydeligere på at Mofibo blot kan opfattes som en ny institution i den dominerende kultur. I realiteten kan den traditionelle organisering af bogmarkedet nemlig opfattes som et levn eller et tilbageværende (residual) element fra en tidligere (økonomisk) kultur, der blot af kulturpolitiske hensyn fik lov til at overleve takket være en dispensation fra konkurrencelovgivningen siden 1956 (jf. Fol, 1999, s. 5).

På et enkelt punkt har Mofibo dog tilført helt nye elementer eller funktioner til bogbranchen, idet virksomheden mere konsekvent end andre har gennemført forandringen fra afsender- til modtagerorienteret aktivitet. Man har forstået at udnytte digitaliseringens potentiale til at optimere produktion og salg – eller rettere leje – på basis af brugerdata, hvilket formentlig hænger sammen med grundlæggerens baggrund i televirksomhed (jf. Hjarvard & Helles, 2015, s. 58). Dette kunne pege på at virksomheden også rummer frembrydende elementer og dermed på længere sigt kan bidrage til en medialisering af bogverdenen, hvor fx Internettets muligheder for at opsamle og udnytte forbrugerdata bliver afgørende for markedsudviklingen.

NewPub

I modsætning til bogverdenens ovennævnte foreninger, der alle har karakter af forholdsvis faste institutioner, bl.a. udtrykt gennem deres nedskrevne regler og vedtægter, er NewPub derimod et åbent netværk for selvudgivere og bogfolk der tilbyder services for selvudgivere, fx freelance redaktører, layoutere,

selvudgiverforlag, samt alle andre interesserede. Det blev stiftet i 2011 af Karsten Pers, der ernærer sig som forfatter, selvudgiver (Forlaget Mondo) og rådgiver, sammen med journalist og forfatter Abelone Glahn.ⁱⁱⁱ Det er startet gennem kommunikation på Internettet, der ret hurtigt blev kanaliseret til to grupper på Facebook hvoraf den ene er helliget medlemmernes indbyrdes vidensdeling om alt vedrørende selvudgivelse og som desuden bruges til information om fysiske arrangementer som foredrag og workshops, mens den anden, Opslagstavlen, kan benyttes til oplysning om og formidling af egne udgivelser. I 2013 modtog netværket Saxos Innovationspris på Bogforum. Netværket driver desuden en crowdfunded hjemmeside med ressourcer og informationer om forskellige aspekter af forfatter- og selvudgivelsesprocesserne.

Pers har alene stået for at drive netværket siden 2013. Ligesom Strunge har han rødder i it-branchen, da han i perioden 1994-2007 drev forskellige web-designfirmaer. I 2007 fik han idéen til sin første bog som siden har været en af markedets steadysellers. Den blev oprindeligt udgivet på et etableret forlag, men Pers trak rettighederne tilbage og blev selvudgiver i protest mod forlagets manglende markedsføring af bogen. I forlagsbranchen gælder den såkaldte 'Mattæus lov' i endnu højere grad end andre steder: til den der i forvejen har, skal mere gives! Som hovedregel satser etablerede forlag kun på effektiv markedsføring af bestsellere, eller i bedste fald af det Thompson (2012) har benævnt 'big books', dvs. titler som redaktører antager har bestseller-potentiale.

NewPubs formål er først og fremmest samarbejde, inspiration og gensidig hjælp mellem selvudgivere indbyrdes og andre bogfolk. Netværket er baseret på frivilligt arbejde og organiseret i lokale grupper, men holder månedlige temamøder i København og Århus, hvor oplægsholdere som Jakob Holm fra medudgiverforlaget Trykværket og Eva Maria Fredensborg, krimiforfatter med baggrund i reklamebranchen, deler gratis ud af deres viden og kompetencer. Karsten Pers udtrykker sin grundholdning således:

Jeg blev simpelthen træt af at holde viden tilbage for selv at kunne score profit. Hvis jeg har læst den bog og du har læst en anden der kan bidrage til at udvikle skrivefærdigheder eller bogproduktion, kan vi jo ligeså godt hjælpe hinanden. (Interview med Pers)

NewPub har dog også opnået resultater i forhold til offentlige myndigheder og institutioner samt samarbejdspartnere på det etablerede marked. Efter et møde med daværende kulturminister, Marianne Jelved, lykkedes det således i 2014 at give selvudgivere adgang til Statens Kunstfonds midler der hidtil havde været forbeholdt forfattere med værker på forlag uden selv- eller medfinansiering (Bjervig, 2015, s. 13; Interview med Pers). I 2016 indgik lokale NewPub'ere i et samarbejde med Københavns Hovedbibliotek om skabelsen af skrivende communities på biblioteket, der fik næsten en kvart mio. kr. i tilskud fra Kulturministeriets Udviklingspulje (Slots- og kulturstyrelsen, 2016; Interview med Pers).

En af de største udfordringer for selvudgivere, nemlig synlighed, har NewPub også adresseret. I 2014 lykkedes det at indgå samarbejde med boghandlerkæden, Arnold Busck, der i sin hovedbutik i Købmagergade i København oprettede en indiebooks-afdeling med ca. 200 titler. Ordningen var dog for dyr og i stedet udviklede NewPub og Busck i fællesskab konceptet, bogkort, et stykke karton på størrelse med en ordinær bog hvor bogens forside med billede, titel og anmeldercitater samt bagsidetekst fremgår. Bogkort har siden 2015 eksisteret i alle boghandlerkædens 30 butikker. Det seneste tiltag var NewPubs fællesstand på efterårets Bogforum 2016, hvor medlemmer for en rimelig pris kunne møde publikum.

Som de ovennævnte foreninger er hovedfunktionen kommunikation internt mellem forfatterne og andre af bogverdenens aktører og eksternt med bl.a. offentlige myndigheder. Det nye ved NewPub er imidlertid ikke selvudgivervirksomheden eller at samle en bestemt type forfattere og bogfolk, men derimod netværket som formidler af vidensdeling og kontakter både internt mellem forskellige funktioner af interesse for selvudgivere og udadtil i forhold til etablerede aktører som boghandlere og Bogforum – og herigennem publikum – samt offentlige myndigheder og institutioner. Man er ikke sammen *mod* andre aktører i bogverdenen som en typisk interesseorganisation, men derimod *for* hjælp til selvhjælp. Og det alternative i forhold til den dominerende kultur er at disse funktioner varetages på frivillig basis uden profit i et netværk uden bestyrelse og vedtægter. Derved har NewPub væsentlige træk fælles med 1970'ernes alternative bogmarked, men til forskel herfra

producerer medlemmerne bøger, der hverken indholds- eller udstyrmæssigt adskiller sig principielt fra de bøger, som traditionelle forlag producerer.

Forfatternetværk formidlet af Internettet findes i mange lande med meget forskellige formål og udformninger. Tilsvarende findes et hav af hjemmesider, blogs o.lign. med tips og tricks til selvudgivere på mange sprog. Til dato findes ingen oversigt over eller undersøgelse af denne type organisering, men det ville være oplagt at foretage en registrering og kategorisering til belysning af nye tendenser på bogmarkedet internationalt. Både Sverige og Tyskland har egentlige foreninger for selvudgivere, hhv. Egenutgivarna og Selfpublisher Verband. Begge har formål meget lig NewPubs og driver både hjemmesider og Facebook-grupper, men til forskel fra det danske netværk er de organiseret meget traditionelt i foreninger med vedtægter, bestyrelser og medlemsafgifter, hvorved de i højere grad minder om forfatterne traditionelle interesseorganisationer og dermed kan karakteriseres som institutioner fremfor formationer.

NewPub derimod kan betragtes som en frembrydende (emergent) formation med en alternativ praksisform i forhold til det traditionelle bogmarked. NewPub er i langt højere grad end Mofibo udtryk for en medialisering af dele af bogverdenen, idet Internettet (og de sociale medier) ikke blot er netværkets eksistensgrundlag, men simpelthen har accelereret en igangværende moderniseringsproces og med Couldrys (2012, s. 137) ord har tilført en "irreducible dimension" til forandringsprocesserne.

Nye og frembrydende elementer på dagens bogmarked

Litteratursociologiens kredsløbsmodeller har utvivlsomt været nyttige til at kortlægge og forstå elementer i den moderne bogverdens og litteraturs processer. Modellerne er imidlertid baseret på stabile institutioner med relativt faste regler og procedurer, der er under afvikling i det senmoderne samfund som konsekvens af såvel digitalisering som liberalisering. Hertil kommer at modellerne kun rummer de institutioner og aktører, som den dominerende kultur har fundet væsentlige. Analyserer man udelukkende et felt ud fra modeller der gengiver den dominerende kultur, får man naturligvis ikke meget andet end den dominerende kulturs selvforståelse som resultat – alt andet bliver udeladt som (socialt) uvæsentligt. Mens Mofibo umiddelbart kan indpasses i de klassiske, litteratursociologiske modeller som en ny aktør inden for distributionen af bøger, er det straks sværere med NewPub, da foreninger og netværk aldrig figurerer i modellerne over bogverdenen. Et klart udtryk for dette er, at Mofibo allerede er gjort til genstand for litteratursociologisk undersøgelse, mens NewPub blot figurerer som leverandør af information (jf. Hjarvard & Helles, 2015; Bjervig, 2015).

Med Svedjedals funktionsanalyse er det muligt at komme bagom kredsløbsmodellernes procesdiagrammer og undersøge forandringer i relationerne mellem aktører og funktioner. En af svaghederne ved hans model er dog at den stort set kun rummer de funktioner som implicit findes i kredsløbsmodellerne. Alle funktioner der bidrager til den interne forhandling af regler mellem aktører og funktioner i branchen, og dele af den eksterne forhandling, fx med offentlige myndigheder, er udeladt. Dertil kommer at funktionsanalysen i sig selv ikke egner sig til en kvalificeret vurdering af 'nyhedsværdien'. Ved at knytte Williams' begreber om formationer og frembrydende elementer til analysen kan man ikke blot udvide mængden af funktioner i modellen, det bliver det også muligt at skelne mellem nye former af en dominerende orden og alternative eller oppositionelle elementer. Derved kvalificeres også forskellen på begreberne mediering og medialisering af kommunikationen, idet mediering ses i forbindelse med nye aktører eller institutioner, mens medialisering ser ud til i højere grad at være knyttet til frembrydende processer, aktører eller formationer.

Af de to nye fænomener på det danske bogmarked som digitaliseringen (og liberaliseringen) har muliggjort og som her er gjort til genstand for analyse, er Mofibo primært udtryk for en ny udgave af den eksisterende orden, hvor grundlæggeren har set og udnyttet nogle af de muligheder digitaliseringen har skabt til at genopfinde og mediere et kommercielt lejev bibliotek (både gennem digitale udgivelser og gennem internettet som kommunikationsplatform) og dermed opdyrke det digitale bogmarked. Heroverfor kan NewPub snarere forstås som et frembrydende element eller rettere formation, der udtrykker en alternativ kultur på bogmarkedet som ikke i første række er drevet af profit, men af samarbejde og gensidig hjælp og inspiration. Hermed peger

NewPub på en mere grundlæggende forandring af relationer og processer i bogverdenen, der har ligheder med 1970'ernes alternative bogmarked, men adskiller sig herfra fordi det alternative alene ligger i relationerne, ikke i hverken aktører eller produkter. NewPubs brug af Internettet har medført en ny (i betydningen frembrydende) og ikke-reducerbar måde at organisere samarbejde og vidensdeling i bogverdenen, altså en medialisering.

Referencer

Adams, T.R. and Barker, N. (1993). A new model for the study of the book. In Barker, N. (ed.) *A Potencie of Life: Books in Society* (pp. 5–43). London: British Library.

Baumann, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.

Benhamou, F. (2015). Fair use and fair competition for digitized cultural goods: the case of eBooks. *Journal of Cultural Economics*, 39(2), 123-131.

Bjervig, N. (2015). *Alternative publikationsformer i Danmark og deres position på det danske bogmarked. Undersøgelse for Bog- og litteraturpanelet*. Uden sted: Bjervigs bureau. Lokaliseret 24-02-2017: <http://slks.dk/bogen-2015/selvudgivere/>

Björkman, M. (1993). *Läsarnas nöje, kommersiella lånbibliotek i Stockholm 1783-1809* (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 29). Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen.

Bog- og Litteraturpanelet. (2015a). *Bogen og litteraturens vilkår 2015, Bog- og Litteraturpanelets årsrapport*. S.l.: Kulturstyrelsen. Bog- og Litteraturpanelet. (2016). *Bogen og litteraturens vilkår 2016, Bog- og Litteraturpanelets årsrapport*. S.l.: Kulturstyrelsen.

Bog- og litteraturpanelet. (2015b). *Oplæg til forskningsprojekt om alternative publikationsformer på det danske bogmarked*. Lokaliseret 24-02-2017: <http://slks.dk/bogen-2015/selvudgivere/>

Bog- og Litteraturpanelet. (2016). *Bogen og litteraturens vilkår 2016, Bog- og Litteraturpanelets årsrapport*. S.l.: Kulturstyrelsen.

Bogudvalget, & Kulturministeriet. (1983). *Bøger i Danmark, bogudvalgets betænkning* (Betænkning 969). Kbh: [Ministeren for kulturelle anliggender].

Couldry, N. (2012). *Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice*. Cambridge: Polity.

Couldry, N., & Hepp, A. (2013). Conceptualizing Mediatization: Contexts, Traditions, Arguments. *Communication Theory*, 23(3), 191-202.

Darnton R. (1982). What is the history of books? *Daedalus* 111(3), 65–83.

Deacon, D., & Stanyer, J. (2014). Mediatization: Key concept or conceptual bandwagon? *Media, Culture & Society*, 36(7), 1032-1044.

Deacon, D., & Stanyer, J. (2015). 'Mediatization' and or 'Mediatization of'? A response to Hepp et al. *Media, Culture & Society*, 37(4), 655-657.

Eide, E.S. (2010). Reading Societies and Lending Libraries in Nineteenth-Century Norway. *Library & Information History* 26(2), 121-38.

Eppard, P.B. (1986). The Rental Library in Twentieth-Century America. *Journal of Library History* 21(1), 240-52.

Escarpit, R. (1972/org. 1958). *Bogen og læseren: Udkast til en litteratursociologi*. Kbh.: Hans Reitzel.

Ekstrøm, M., Fornäs, J., Jansson, A., & Jerslev, A. (2016). Three tasks for mediatization research: contributions to an open agenda. *Media, Culture & Society*, 38(7), 1090-1108. DOI: 10.1177/0163443716664857

Eskjaer, M.F. (2013). Medialisering som mediespecifik moderniseringsproces. *Nordicom-Information* 35(3-4), 15-31.

EU-domstolen (2016). Præjudiciel forelæggelse – ophavsret og beslægtede rettigheder – udlejnings- og udlånsrettigheder i forbindelse med beskyttede værker – direktiv 2006/115/EF – artikel 1, stk. 1 – udlån af eksemplarer af værker – artikel 2, stk. 1 – udlån af værker – udlån af en bog i digital form – offentlige biblioteker. ECLI:EU:C:2016:856. Lokaliseret 24-02-2017:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d61ce5380e554941eca6a0ce72ab2bc1c5.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4PahmRe0?text=&docid=185250&pageIndex=0&doclang=DA&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=580894>

Forge, S., & Blackman, C. (2009). OLEDs and E-PAPER: their disruptive potential for the European display industry. IPTS report.

Furuland, L. (1991). *Ljus över landet och andra litteratursociologiska uppsatser* ((Skrifter utg. av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 28). Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen.

Giddens, A. (1995). *Modernitetens konsekvenser*. Kbh.: Hans Reitzels Forlag.

Hepp, A., Hjarvard, S., & Lundby, K. (2015). Mediatization: Theorizing the interplay between media, culture and society. *Media, Culture & Society*, 37(2), 314-324.

Hertel, H. (1995). 500000 £ er prisen - bogen i mediesymbiosens tid (The Adam Helms Lecture ; 1995). Kbh: Det Kongelige Bibliotek: Museum Tusulanum.

Hillesund, T. (2006). Bøger i en digital tid. *Norsk medietidsskrift*, 13(4), 319-38.

Hjarvard, S. & Helles, R. (2015). Going digital: Changing the game of Danish publishing. *Northern Lights* 13, 49-64.

Konkurrencestyrelsen (1999). *Debatoplæg. Bogbranchens erhvervsvilkår*. Kbh.: Konkurrencestyrelsen.

Kjørup, S. (1971). Æstetiske problemer, en indføring i kunstens filosofi. Kbh.: Munksgaard.

Lundblad, K. (2014). Dokument, taktilitet och 'diakronisk doft'. In Cronqvist, M., Lundell, P. & Snickars, P. (red.) *Återkopplingar* (349-63). Lund: Mediehistorisk arkiv, 28.

Lundblad, K. (2016). Föreställningar om förlag : gränser mellan produktion och förmedling i den svenska bokvärlden, 1600-tal till i dag. *Biblis*, (72), 3-11.

Lundby, K. (2009). *Mediatization, concept, changes, consequences*. New York: Peter Lang.

Lundby, K. (2014). *Mediatization of communication* (Handbooks of communication science 21). Berlin Boston: De Gruyter Mouton.

McGuigan, J. (ed. 2014). *Raymond Williams on Culture & Society. Essential Writings*. London: SAGE Publications.

McGuigan, J. (ed. 2015). *A short Counter-Revolution – Towards 2000 Revisited*. SAGE Publications. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kbdk/detail.action?docID=1712660>.

- McLuhan, M. (1964). *Understanding media, the extensions of man*. New York: McGraw-Hill.
- Mofibo (2014). *Om os*. Lokaliseret 17-08-2014: <https://mofibo.com/dk/da/about/>
- Mosolff, K. (2005). Bibliotekstilbud i København 1850-1885. *Bibliotekshistorie* 7, 25-72.
- Murray, M. and Squires, C. (2013). The digital publishing communications circuit. *Book 2.0*, 3(1), 3-23.
- Nyrop, C. (1870). *Bidrag til den danske boghandels historie*. Anden del. Kbh.: Gyldendal.
- Ritzau (2016). Mofibo-stifter ville ruske op i støvet bogbranche. Ritzaus Bureau 20.05.16.
- Slots- og kulturstyrelsen. (2016). *Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre 2016*. Lokaliseret 24-02-17: <https://slks.dk/biblioteker/udviklingspuljen/arkiv/>
- Sutherland, J. (1988). Publishing history: A hole in the centre of literary sociology. *Critical Inquiry* 14(3), 574–589.
- Svedjedal, J. (1999). Busy Being Born or Busy Dying? *Human IT* 3(1). Borås. Lokaliseret 24-02-17: <https://humanit.hb.se/article/view/220>
- Svedjedal, J. (2000). The literary web: literature and publishing in the age of digital production. Stockholm: Kungl. Biblioteket.
- Thompson, J. (2005). Books in the digital age, the transformation of academic and higher education publishing in Britain and the United States. Oxford: Polity.
- Thompson, J. (2012). Merchants of culture, the publishing business in the twenty-first century. 2nd ed. Cambridge: Polity.
- Williams, R. (1977). *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Vitiello, G. (2014). International Librarianship in Europe (1990-2000). Lyon: IFLA. Lokaliseret 24-02-17: <http://www.library.ifla.org/946/1/071-vitiello-en.pdf>
- Worsøe-Schmidt, L., & Dansk Forfatterforening. (1994). *Forfatter i Danmark 1894-1994*. Kbh: Dansk Forfatterforening.
- Worsøe-Schmidt, L. (2017). The e-book war in Denmark. *Journal of Librarianship and Information Science*, Doi: 0961000616685641.

ⁱ Danske Skønlitterære forfattere blev stiftet 1991 efter splittelse i Dansk Forfatterforening.

ⁱⁱ Foreningen af Forlagsfolk har ikke besvaret mine henvendelser pr. mail og telefon.

ⁱⁱⁱ Oplysninger om NewPub stammer bl.a. fra et semistruktureret interview med Karsten Pers på Forlaget Mondo d. 26. maj 2016.